

FINANSTILSYNET
THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Deloitte AS
Postboks 221 Sentrum
0103 OSLO

VAR REFERANSE
20/2323

DERES REFERANSE

JINNTATT OFFENTLIGHET

DATO
21.01.2021

Tilsynsrapport - revisjon av et betalingsforetak

1. Innledning

Finanstilsynet ba i forbindelse med at et betalingsforetak tilbakelevte sin tillatelse til å drive betalingsvirksomhet om en redegjørelse fra Deloitte AS som foretakets revisor. Det vises til Deloitte AS' redegjørelse av 27. april 2020, Finanstilsynets foreløpige tilsynsrapport datert 1. juli 2020 og tilsvar mottatt 24. august 2020, samt øvrig korrespondanse i saken.

Foretaket fikk konsesjon som betalingsforetak [REDAKERT]. Tillatelsen opphørte i [REDAKERT]. Foretaket var underlagt kravene for betalingsforetak ved avleggelsen av regnskapene for 2017 og 2018, jf. finansforetaksloven med forskrifter.

Finanstilsynet anmodet i brev av 18. februar 2020 om oversendelse av følgende:

- i) Revisjonsdokumentasjon og vurderinger knyttet til immaterielle eiendeler for 2018.
- ii) Revisjonsdokumentasjon og vurderinger for beregning av ansvarlig kapital for 4. kvartal 2018.
- iii) Revisors vurdering og grunnlag for manglende varsling av usikkerhet knyttet til fortsatt drift etter finanstilsynslovens § 3a og finansforetaksloven § 21-1 annet ledd, jf. note 14 i årsregnskapet for 2018 samt tilhørende revisjonsberetning.

Finanstilsynet ba i e-poster av henholdsvis 5. og 10. juni 2020 om ytterligere dokumentasjon samt vurderinger av goodwill knyttet til betalingsforetakets investering i datterselskap og revisjon av klientmidler.

FINANSTILSYNET
Revierstredet 3
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Telefon 22 93 98 00

post@finansstilsynet.no
www.finanstilsynet.no

Saksbehandler
Anders Grini
Dir. tlf 22 93 96 62

2. Revisjon av immaterielle eiendeler for 2018

2.1 Beskrivelse av faktum

Immaterielle eiendeler

To immaterielle eiendeler er oppført i foretakets balanse i 2018. Det gjelder goodwill ved oppkjøp av et foretak ført som en del av anskaffelseskostnaden med MNOK [redacted] og aktiveringen av utvikling av en applikasjon [redacted] med MNOK [redacted].

Utviklingen av applikasjonen er delt i tre faser. Inntektsmodellen er provisjon fra leverandørene som leverer tjenester til brukere av applikasjonen. Selskapets salgsinntekter, dvs. provisjoner for bruk av fase 1, var MNOK [redacted] i 2018.

Regnskapsmessig behandling

Foretakets noter til årsregnskapet beskriver følgende regnskapsprinsipp:

[redacted]

Applikasjonen presenteres slik i note [redacted]

[redacted]

Foretaket har valgt å ikke å kostnadsføre utgifter til egen forskning og utvikling, jf. regnskapsloven § 5-6, men balanseført kostnadene som egenutviklet immateriell eiendel. Noteopplysninger om den immaterielle eiendeler tilfredsstiller ikke kravene for små foretak, jf. regnskapsloven § 7-39, da det ikke er opplyst om økonomisk levetid og om forventet samlet inntjening av pågående forskning og utvikling motsvarer medgåtte samlede utgifter. Arten av foretakets forskning og utvikling er heller ikke angitt i noten.

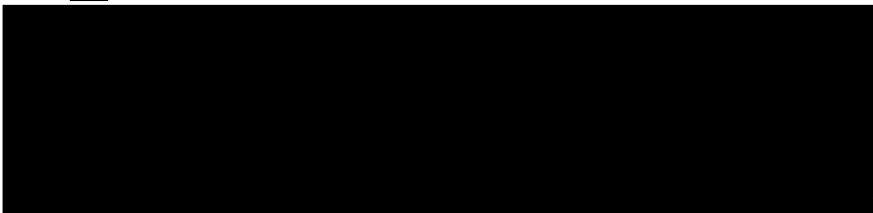
Ifølge revisor har det vært sentralt for foretakets vurdering at utviklingen av applikasjonen har tiltrukket seg interesse fra flere investorer og at den uferdige applikasjonen allerede hadde betalende kunder. Ifølge revisor anså foretaket det derfor sannsynlig at tjenesten ville gi foretaket fremtidige økonomiske fordeler. Når det gjelder måling av anskaffelseskost, vurderte foretaket ifølge revisor utgiftene som inngikk i søknad om SkatteFUNN som et godt grunnlag for hvilke utgifter som kunne balanseføres. Utviklingen ble påbegynt i 2017 og ferdigstillelse skulle ifølge prosjektplan for SkatteFUNN skje i 2019. Tilgang i 2018 var MNOK [redacted]. Budsjettert utviklingsarbeid for 2018 var MNOK [redacted]. Årsaken til overskridelsen er forklart med utgifter til bruk av eksterne konsulenter.

Når det gjelder regnskapsføring av aksjer i datterselskap viser prinsippnotene følgende:

Aksjer i datterselskap

Investeringer i datterselskaper vurderes etter kostmetoden. Investeringene blir nedskrevet til virkelig verdi dersom verdifallet ikke er forbigående og det må anses nødvendig etter god regnskapsskikk. Mottatt utbytte og konsernbidrag fra datterselskap er inntektsført som annen finansinntekt.

I note [redacted] til årsregnskapet for 2017 (konsernregnskap) er oppkjøpsanalysen vist slik:

Bokført verdi av aksjene i regnskapet for 2018 er fortsatt kr [redacted]. I note til regnskapet fremgår det at datterselskapet har en egenkapital på kr [redacted] og et overskudd for 2018 på kr [redacted]. Datterselskapet fremstår som et selskap med begrenset drift, da det i 2018 ikke er ansatte i foretaket og totale inntekter er på kr [redacted].

Verdivurderingen av datterselskapet er ikke kommentert i årsregnskapet for 2018. Revisors arbeidspapir viser til at selskapet nylig ble kjøpt basert på en diskontert fremtidig inntekt på 3-400 000 per år og at det ikke foreligger indikasjoner på verdifall per 31.12.2018. At det ikke foreligger slike indikasjoner er ikke nærmere begrunnet til tross for at bruttoinntekten for 2018 synes å være kun halvparten av den inntektsstrømmen som ble lagt til grunn ved kjøpet. Kjøpet av datterselskapet ble gjort opp ved konvertering av gjeld som oppstod i forbindelse med kjøpet.

Utført revisjon av balanseposten immaterielle eiendeler

Revisor har hatt som utgangspunkt at revisjonen av den innhentede dokumentasjonen for godkjent SkatteFUNN-prosjekt kan legges til grunn for den regnskapsmessige behandlingen. Revisor har beregnet en vesentlighetsgrense ved revisjonen med utgangspunkt i totale kostnader knyttet til SkatteFUNN-prosjektet og kontrollert lønnskostnader og innkjøpte tjenester.

I tillegg til dokumentasjonen som er utarbeidet for godkjent SkatteFUNN-prosjekt foreligger det også et arbeidspapir som tar for seg den regnskapsmessige behandlingen av den immaterielle eiendelen [redacted]. Revisor redegjør i sitt tilsvarende for at dokumentasjonen av immaterielle eiendeler er dokumentert både under SkatteFunn og i øvrig revisjonsdokumentasjon.

2.2 Finanstilsynets vurdering

ISA 315 punkt 28 angir flere forhold som revisor skal hensynta i sin vurdering av om en risiko er en særskilt risiko. Både SkatteFUNN-prosjektet og verdsettelsen av datterselskapet, som begge er vesentlige poster i regnskapet, omfattes av punktene listet opp i ISA 315 punkt 28, jf. A144 uten at dette gjenspeiles i revisjonsdokumentasjonen. Identifikasjon av særskilt risiko krever utvidete revisjonshandlinger.

Uansett om revisor har vurdert disse postene som særskilt risiko eller ikke, så er det Finanstilsynets vurdering at revisor for regnskapet for 2018 ikke har innhentet tilstrekkelig og hensiktsmessig

revisjonsbevis som underbygger verdien av estimatpostene immaterielle eiendeler og goodwill inkludert i verdien på aksjene i datterselskap, jf. ISA 500 punkt 6. At det har påløpt kostnader som kan godkjennes i forhold til søknad om SkatteFUNN, er ikke tilstrekkelig bevis for at det vil tilflyte selskapet fremtidige inntekter. SkatteFunn er en ordning der foretak kan søke om skatterefusjon for forsknings- og utviklingsprosjekter. Det er ikke krav om at kostnadene kan aktiveres i balansen. Heller ikke gjennomførte kapitalutvidelser i foretaket er et tilstrekkelig bevis på verdsettingen.

NRS 19 krever at det tas stilling til blant annet følgende forhold ved den regnskapsmessige behandlingen av en immateriell eiendel:

- a) At eiendelen er identifiserbar
- b) At selskapet har kontroll over eiendelen
- c) At anskaffelseskostnaden for eiendelen kan måles pålitelig
- d) At det er sannsynlig at de fremtidige økonomiske fordelene knyttet til eiendelen vil tilflyte foretaket

En gjennomgang av arbeidspapirene viser at revisor har tatt stilling til og vurdert disse punktene. Når det gjelder punkt d) anser imidlertid ikke Finanstilsynet dokumentasjonen som tilstrekkelig. Den konkrete dokumentasjonen som kan leses ut av mottatte arbeidspapirer er følgende:

"Forretningssideen har tiltrukket seg interesse fra flere investorer og den uferdige applikasjonen har i dag allerede betalte kunder. Det anses derfor sannsynlig at en forbedring av tjenesten vil gi foretaket fremtidige økonomiske fordeler." og "Utviklingsarbeidet anses som vellykket på bakgrunn av at selskapet opplever etterspørsel fra investorer, ref. fire emisjoner i løpet av regnskapsåret 2017, og flere i 2018. Vi anser det derfor at utgifter til FoU kan balanseføres."

I NRS 19 punkt 2.3.1 omtales sentrale forhold som må vurderes når det skal tas stilling til sannsynligheten for å oppnå fremtidige økonomiske fordeler, og det står blant annet følgende:

"Foretaket må gjøre en begrunnet vurdering av sannsynligheten for å oppnå fremtidige økonomiske fordeler basert på forutsetninger som representerer ledelsens beste estimat for de økonomiske rammevilkår som vil være gjeldende over eiendelens økonomiske levetid."

Finanstilsynet mener at revisor burde bedt om ledelsens vurdering (budsjetter, estimater mm.), revidert estimatene i henhold til kravene i ISA 540 og dokumentert sin egen vurdering.

Når det gjelder investeringen i datterselskapet [REDACTED] så kan ikke Finanstilsynet se å ha mottatt noe dokumentasjon som tar stilling til verdsettelsen av denne regnskapsposten pr 31. desember 2018. Finanstilsynet noterer at Deloitte i sitt tilsvarende erkjenner at det kunne vært tatt inn mer dokumentasjon av eventuelle verdifall på de immaterielle eiendelene i arbeidspapirene.

Immaterielle eiendeler utgjorde 69 % av foretakets totale eiendeler ved utgangen 2018. At det ikke er utført tilstrekkelig og hensiktsmessige revisjonshandlinger for estimatposter som utgjør en så stor del av balansen, utgjør et alvorlig brudd på revisors plikter, jf. revisorloven § 5-2 første og annet ledd.

3 Revisjon av ansvarlig kapital 2018

3.1 Beskrivelse av faktum

Krav til betalingsforetak

Betalingsforetak skal oppfylle kapitalkrav i samsvar med finansforetaksloven kapittel 14 IV, jf. finansforetaksforskriften §§ 14-2 og 14-4. Betalingsforetak skal ved utløpet av hvert halvår rapportere kapitaldekning til Finanstilsynet, jf. finansforetaksforskriften § 2-6. I motsetning til for andre regulerte foretak, er det ikke krav i forskrift til regnskapsloven som innebærer at betalingsforetak skal gi opplysninger om kapitaldekning i note til årsregnskapet.

Foretakets innrapporterte kapitaldeknings skjema for 2018 er feil utfylt da immaterielle eiendeler er medregnet som del av grunnlaget for kapitaldekningsberegningen. Det er ikke krav om attestasjon fra revisor på kapitaldeknings skjema. Det er heller ikke krav om at kapitaldekningsnote for betalingsforetak. Til sammen utgjorde goodwill MNOK [redacted] ved utgangen av 2018 hvorav MNOK [redacted] er innregnet som del av kostpris datterselskap. Bokført egenkapital morselskap (ikke krav om konsernregnskap) var MNOK [redacted] slik at bokført egenkapital minus bokførte immaterielle viste at kapitaldekningen pr. 31. desember 2018 tilfredsstilte lovkravet.

Revisjon av kapitaldekning

Revisor opplyser at utført revisjonshandling knyttet til kapitaldekning i tillegg til en ikke dokumentert etterregning av kapitaldekningen basert på endelig balanseoppstilling, er innhenting av fullstendighetserklæring fra ledelsen. Det er i denne erklæringen ikke identifisert korrespondanse med Finanstilsynet som indikerte at selskapet var i brudd med kapitaldekningskravet.

Det fremgår av redegjørelsen at revisor er av den oppfatning at disse handlingene oppfyller kravene i ISA 250 punkt 6 bokstav b. og at handlingene også dekker kravene i ISA 250 punkt 15 a og b.

3.2 Finanstilsynets vurdering

Innhenting av fullstendighetserklæring er ikke tilstrekkelig som revisjonsbevis, jf. ISA 500 punkt 9. Fullstendighetserklæring kan for eksempel ikke erstatte gjennomgang av eventuell korrespondanse med regulatoriske myndigheter slik revisor synes å mene. Revisor for et foretak under tilsyn plikter å kjenne til hvilke finansielle rapporteringskrav som foreligger, og vil forutsetningsvis kunne kreve rapporteringen fremlagt.

Finanstilsynet forutsetter at revisor er kjent med de krav som stilles til revisjonsklienter som er konsesjonspliktige virksomheter, herunder hvordan sentrale virksomhetskrav som kapitaldekning beregnes. Finanstilsynet noterer at Deloitte erkjenner i sitt tilsvarende brev at det kunne vært tatt inn mer dokumentasjon av vurderingen av kapitaldekning i revisjonsfilen.

Oppfyllelsen av kapitalkravet per 31. desember 2018 var marginal. Om datterselskapet hadde vært konsolidert inn, ville kapitaldekningskravet ikke vært oppfylt. Tilsynet viser til punkt 4.2 i denne rapporten hvor det fremkommer at dersom revisor hadde utført en revisjon av hendelser etter balansedagen i henhold til ISA 560, så ville revisor sannsynligvis avdekket at foretaket på grunn av tap i perioden uansett var i brudd med kapitaldekningsreglene på det tidspunktet revisjonsberetningen ble signert. Oppsummert mener Finanstilsynet at revisjonen av kapitaldekningen ikke er i samsvar med god revisjonsskikk, jf. revisorloven §5-6.

4 Presisering i revisjonsberetningen for 2018

4.1 Beskrivelse av faktum

Revisor har i beretningen for 2018 tatt inn følgende presisering:

I note [redacted] til regnskapet for 2018 har styret i foretaket uttalt at fortsatt drift er forsvarlig.

Det følger av finanstilsynsloven §3a at:

"Revisor som reviderer årsregnskapet i foretak som nevnt i § 1 første ledd plikter straks å rapportere til Finanstilsynet ethvert forhold vedrørende virksomheten som denne får kjennskap til under utøvelsen av sin revisjonsvirksomhet som kan:

- 1. innebære en overtredelse av bestemmelser som regulerer foretakets virksomhet, dersom overtredelsen kan medføre tilbakekall av foretakets tillatelse til å drive virksomhet,*
- 2. skade den fortsatte drift av foretaket, eller*
- 3. medføre at regnskapene ikke godkjennes eller at det tas forbehold"*

Revisors begrunnelse for ikke å rapportere til Finanstilsynet, er at rapporteringsplikten ikke omfatter presiseringer i revisjonsberetningen, jf. at finanstilsynsloven § 3a, første ledd nr. 3 kun omfatter regnskapene ikke godkjennes eller at det tas forbehold. Revisor skriver likevel i redegjørelse at "vi har imøtekommet de mottatte signaler og har nå implementert retningslinjer om rapporteringsplikt til Finanstilsynet også om det er avgitt revisjonsberetning med presisering".

4.2 Finanstilsynets vurdering

Revisor skal revidere forutsetningen om fortsatt drift, jf. revisorloven § 5-6 punkt 4. Revisjonen av forutsetningen om fortsatt drift skal utføres som angitt ISA 570. Når hendelser eller forhold som kan skape usikkerhet om fortsatt drift er identifisert, skal revisjonen utføres i henhold til standardens punkt 16.

Finanstilsynet presiserer at det ikke nødvendigvis er slik at enhver presisering medfører plikt til rapportering til Finanstilsynet. Rapporteringsplikt for presiseringer må vurderes opp mot kravene i finanstilsynslovens § 3a, første ledd nr. 1 og 2. Rapporteringsplikt etter finanstilsynsloven § 3a er en bestemmelse om at dersom revisor har kjennskap til ett eller flere av de opplistete forhold som kan innebære en overtredelse av bestemmelser foretaket er underlagt, så skal det rapporteres. Som betalingsfortak var foretaket blant annet underlagt kapitalkrav og likviditetskrav i finansforetaksloven. Når revisor finner det nødvendig å presisere usikkerhet om fortsatt drift, skal

det rapporteres til Finanstilsynet. Finanstilsynet understreker at revisors presisering i beretningen i det aktuelle tilfellet er et forhold som omfattes direkte av ordlyden i finanstilsynslovens § 3a, første ledd nr. 1 og 2. På bakgrunn av tap i 2018 er det sannsynlig at revisjonsklienten var i brudd med kapitalkravene ved avgivelse av revisjonsberetningen i juni 2019. Revisor har ikke utført handlinger som angitt i ISA 560 "hendelser etter balansedagen", og innhentet regnskap per april/mai 2019. Et slikt regnskap ville gitt grunnlag for en oppdatert vurdering av om kapitaldekningskrav er oppfylt. Forholdet utgjør et alvorlig brudd på revisors plikter i henhold til revisorloven § 5-6, jf. ISA 570 punkt 16 og ISA 560 punkt 7

5. Klientmidler

5.1 Beskrivelse av faktum

Betalingsforetak skal opprette klientkonto for å sikre kundenes midler. Klientkontoen skal benyttes dersom midler innbetalt av kundene ikke overføres innen utløpet av neste virkedag etter at foretaket mottok midlene, jf. finansforetaksforskriften § 13-3. Foretaket har i sin rapportering til Finanstilsynet angitt at foretaket oppbevarer klientmidler. Finanstilsynets rundskriv nr. 7/2013 om avstemming av klientmidler gjelder også for betalingsforetak.

Revisor henviser til innhentet fullstendighetserklæring fra ledelsen hvor det ikke er identifisert korrespondanse med Finanstilsynet knyttet til klientmiddelbehandlingen. Det er ikke opplyst om andre revisjonshandlinger.

Revisor har i sitt tilsvarende anført at revisjonen av klientmidler ikke er mangelfull, da betalingsforetak ikke har krav til opplysninger om klientmidler i note til regnskapet og at det heller ikke er krav om en særattestasjon. Revisor hevder derfor det dermed ikke er krav om å innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis om overholdelse av regelverket for klientmidler og viser til ISA 250 punkt 7.

5.2 Finanstilsynets vurdering

Finanstilsynet er ikke enig i denne forståelsen. Krav til behandling av klientmidler for betalingsforetak er fastsatt for å beskytte foretakets kunder. Finanstilsynets rundskriv nr. 7/2013 om klientmidler gjelder også betalingsforetak. Det vises også til Finanstilsynets rapport etter tematilsyn i 2013 om "Revisjon av foretak med klientmidler", hvor viktigheten av at revisor rapporterer brudd på kravene til klientmiddelbehandling ble understreket. Det fremgår klart av finanstilsynsloven § 3a at revisor skal rapportere forhold som kan medføre tilbakekall av institusjonens tillatelse. Dette gjelder uavhengig av den finansielle vesentlighetsgrense revisor har fastsatt. Revisor kan følgelig ikke velge bort revisjon av klientmidler når den reviderte virksomheten har slike midler. Det vises til revisorloven § 5-2 første ledd og tredje ledd samt ISA 250 punkt 6b hvor det fremgår at revisor skal utføre spesifiserte revisjonshandlinger for å bidra til å identifisere brudd på andre lover og forskrifter, jf. også ISA 250 punkt 8.

Innhenting av fullstendighetserklæring er ikke tilstrekkelig som revisjonsbevis, jf. ISA 500 punkt 9. Fullstendighetserklæringer kan ikke erstatte gjennomgang av eventuell korrespondanse med regulatoriske myndigheter slik revisor synes å mene. Revisor for foretak under tilsyn plikter å kjenne til virksomhetskrav og hvilke rapporteringskrav som gjelder. At foretaket har opprettet bankkonto for klientmidler og rapportert klientmiddelansvar til Finanstilsynet uten at revisor gjennom sin revisjon er oppmerksom på dette, tyder på at revisor ikke har satt seg tilstrekkelig inn i reglene som gjelder for foretakets virksomhet.

Forholdet er et alvorlig brudd på revisors plikter, jf., revisorloven § 5-1 annet ledd og § 5-2 første ledd.

6. Oppsummering

Det stilles særlige krav til revisor ved revisjon foretak under tilsyn. Revisor av slike virksomheter plikter som en del av sin finansielle revisjon å følge opp at særlige regnskapsregler og andre virksomhetsregler er oppfylt, herunder kapitalkrav mv.

Revisjonen av betalingsforetaket har vesentlige mangler. Det er ikke innhentet og dokumentert tilstrekkelige og hensiktsmessige revisjonsbevis som underbygger betydelige estimatposter i balansen. Revisor har ikke satt seg tilstrekkelig inn i virksomhetskravene for betalingsforetak og har ikke revidert behandlingen av klientmidler. Flere av manglene utgjør alvorlige brudd på revisors plikter.

Revisjonsselskapet angir i tilsvaret til de foreløpige tilsynsrapport at revisjonsselskapet er sterkt uenig i Finanstilsynets samlede konklusjon. Finanstilsynet fastholder imidlertid etter gjennomgangen av tilsvaret hovedkonklusjonen fra den foreløpige rapporten, og mener flere av manglene som er omtalt over utgjør kritikkverdige brudd på revisors plikter.

Finanstilsynet forventer at revisjonsselskapet iverksetter nødvendige tiltak for å forhindre at bruddene gjentar seg. Tiltakene skal dokumenteres. Revisjonsselskapets håndtering vil bli fulgt opp ved senere tilsyn.

For Finanstilsynet

Anne Merethe Bellamy
direktør for markedstilsyn

Anders Grini
senior tilsynsrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.